

ЛІТАРАТУРНЫ

ДАДАТАК

ДА ГАЗЭТЫ „САВЕЦКАЯ БЕЛАРУСЬ”

№ 13

28 жніўня 1928 г.

№ 13

ЗЬ М Е С Т.

Клярнэт. Міхась Лынькоў. У полі. Алесь Ц. Мужчына ў акулярах з млынком для кавы. Вэйскопф. Пакартаваў. Ю. Лявоны. Зварот. Ал. Дудар. Днепрабуд. Андрэй Панів. Наш тэатр. „Хвоі шумяць”. Бібліографія і крытыка

МІХАСЬ ЛЫНЬКОЎ.

К Л Я Р Н Э Т.

Гулі назойліва тэлеграфныя правды. Гулі бязупынна, напаўняючы ўвесь невялікі пакойчык глухімі мэталічнымі гукамі, якія шырыліся, захаплялі сьцены, столь, падлогу лёгка адчуваемым дрыжэньнем.

— На нягоду, на доўгую,—падумаў Іван Сьцяпанавіч, лежачы на скрыпу чай кавалцы і мо' з гадзіну ўжо павіраў бязудзельнымі, валавянымі вачмі на вісеўшую на сьцяне, нядаўна п'ямытую пялёнку, з-пад якой кідаліся ў вочы чырвоныя літары на жоўтай паперы:

— А ці здаў ты грошы ў ашчадную касу?

Пахла пялёнкамі, яшчэ нечым віслым, ці то пераквашанай капуштай, ці то дзіцёнкам, ці то мокрым кажушжом, што сушыўся на ляжанцы. І яшчэ сургучом крыху пахла і тым спецыфічным пахам, які сустранем толькі на нашых дробных і драбнючкіх паштовых станцыях. Тут і мокрая, перапрэўшыя анучы, і востры дзёгаць, і ўедавая махра, і яшчэ больш уедлівы, загражаючы колам у горле—цюцюн-самасей.

І, павярнуўшыся галавой да перагародкі, за каторай чулася пялёсканьне вады, Іван Сьцяпанавіч вяла, безнадзейна праказаў:

— Арыша! Каторы раз я табе кажаў і кажу: ці табе ўжо лень на хвіліну якую вокны адчыніць у хаце. Ну, на што падобна, у хляве і ў тым ланей. Не прадыхнуць...

— А ліха цябе ня возьме тым чысам. Падумаеш, пан які знашоўся! Не

прадыхаць... Мо' дзіцёнка застудзіць хочаш? Нябось, ляжыш уначы пнём тым, калодай, а дзіцёнка калыхаць каму?—мне. Добра, што сьпіць яшчэ. Дык яму—во-окны!

— А хоць-бы ты змоўчыла ўжо. Ды хоць-бы палюдзку. Дык не. Ёй слова, яна табе дзесяць...

— А ты-б яшчэ чаго захацеў, каб я табе, ды яшчэ і маўчала. Каб я гэта да табе ва ўсім патурала, каб я...

Іван Сьцяпанавіч абедзьвюма рукамі закрыў хуценька вушы і ўвесь з галавой уткнуўся ў хударлявую падушку. На хвіліну якую сьціхлі ўсе гукі, ня відаць было пялёнкі, ня лезла ў вачы—«А ці здаў ты грошы ў ашчадную касу». На хвіліну было супакойна. Але-ж пязручна ляжаць, закрыўшы вушы, ды і треба прыслушацца да тэлеграфу, хутка па ім будзе праверка часу, і людзі, урэшце, могуць зайсьці. Што могуць падумаць. Начальнік пошты і гэткімі глупствамі займаецца. Яшчэ скажучь—блазан.

За перагародкай ціха пялёскалася вада, і ў такт гэтым усплёскам чуліся словы, то гнеўныя, то наступова пераходзячыя ў ціхія і супакойныя.

—... Каб ня я, трантамі-б трос, гаспадар такі... Каб прыдбаць аб чым, дык няма яго, аб усім за яго вланаціся, ва ўсё ўтыкай нос свой. Вач, кватэры ня знойдзе... Які чорт тут-бы жыў, акрамя цябе, у загарадзі гэтай дзе з-за таўкапечы гэтай непавернешся. Дзіцёнка пагунаць—начоўкі паставіць няма дзе... А каб пашукаць

кватэры—дык яму цяля язык адкусіла...

— Дзякаваць богу, у цябе пакуль цэлы, на обоіх хопіць...

— Пагавары яшчэ там... У—у... нелюдзь... Яшчэ езьязала сябе з чалавекам такім... Пятак—пана табе ў чырвоны базар... А яшчэ думала, ну, думаю, чалавеча як чалавеча. Хоць за сябе пастайць, у крыву ды дасьць сябе і цябе! Дык вось, любуйся цяпер на яго...

— Ты хутка там?

— Пагавары, пагавары яшчэ, не дапечаны... І казалася-ж я тату...

Іван Сьцяпанавіч кінуў прыслухоўвацца—надагучыла. На сьцяне вісела тая-ж пялёнка, на выбучым, пазьбітым дошкай сталь, каторы час ваяліліся недаедкі ад абеду і на брудных місках з астаткамі прасянага крупіку і на адзінокай недадупленай бульбіне віхарам насліліся мухі, гомазам узьлятаўшыя ўверх і абляпляўшыя з усіх бакоў сухарэбрую лямпу з пабітым шклом.

— Нуда,—мімаволі падумаў Іван Сьцяпанавіч.

—... І жонка вось апусьцілася значна пасля гэтых радоў. Ну, проста як тая лахудра. Каб прыбраць што ў свой час, дык не. Утапілася ў гэтыя пялёнкі і сымліся яны цяпер для яе ўсім краем-сьветам. Каб аб чым другім падумала, ці запытала вось часам—і ня блізка...

Па шэрых шыбках вакенца каціліся мутныя сьлёзы—як скрозь рэшата селяўся дождж на двары. За вакном

віднеіся тры разгалістыя хвоі, што стаялі ля дарогі. За імі сіратой вятрак, і яшчэ далей, ледзь-ледзь відны скрозь дождж шэрыя купы гумнаў.

— Нуда...

З задавальненнем застаўлівалася вока толькі на двух невялічкіх казённых сталах. На іх быў прыблізны парадак, прыемна пабліскавалі медныя часткі тэлеграфнага апарату, песьціла вока сьнежная бель папяровае істужкі і апэтытна чамусьці выглядалі на адным з столікаў жоўтыя канцаларскія косткі. Апарат гудзеў, часам выстуўваў нешта сваё, аднастайнае, незразумелае для чужога вуха. І тады на шпудцы касабочылася белая істужка, выпірала шаласьцеўшым пярсьцёнкам.

— Службовыя... Колькі дарма марнуецца часу на правэркі розныя, на гэтыя інструьці доўгія, наведамленьні... Але што-ж зробіш, служба...

Іван Сьцяпанавіч перабраў у памяці ўсе апошнія надзеі свайго жыцьця. Вось перавод гэты, на гэтую пошту начальнікам. Клопаты, дарога, пераезд—уся гэта сумятніна да чаго-ж абрызела, да чаго надакучыла, што вась каторы дзень не ахвота і в месца зварухнуцца. А тут яшчэ дождж на дварэ, і пядлёкі гэтыя самыя, і навакол ціш і глуш. Пошта на вярсту ад сяла, у старэнькай, струхлеўшай будывіне, дзе зьмяшчалася калісьці валасное праўленьне. І навакол а ні душы, хіба загляне толькі ўжо да ветэрынарнага фэльчара, хто жыве побач на другой палавіне дому. Ветэрынар—пажылы халасьцяк—з вечна шызым носам, прапахшы да апошняе ніткі карболкай і другімі сваімі пахучымі спэцыямі, у першую-ж сустрачу надакучыў доўгімі апісаньнямі сваіх мэтадаў лячэньня.

— Наболей рашучасьці толькі трэба, да адвагі — усё вылечым. А каб гэта ўсё рабіць, ды па вучэбніку, ды так, як вучылі нас, дык, ого, браток, сядзелі-б мы тут, склаўшы ручкі. Папершае, мэдыкамэнты—ані ў зуб. Струмэнт які—ня пытайся. Рука павінна спрытнасьць мець, так, галоўнае, кажу,—сьмеласьці наболей... Вось, скажам, прывялі надоечы карову, бруха ў яе...

— Эх, і нуда-ж...

— ...А тут яшчэ жовка сярдуе. Праўда, абжыцца трэба і ўсё пойдзе, як след. У сяле вунь і каапэрацыя, кажучь, ёсьць, і школа, і лчэйка нават—чаго сумаваць. Але пакуль гэта ўсё, а цяпер такая нуда, хоць за вушы хапайся.

Раптам стала зусім не па сабе. Зьдзіўлены Іван Сьцяпанавіч азірнуўся наўкол—не, усё здаецца як было і раней. Але нейкае нуднае, шчымлівае

пачуцьцё ахапіла ў свае піскі ўсё цела і чутна было, як адбівае ціхія тахты уласнае сэрца.

— Што за праява?

Зірнуў на гадзіннік на сьцяне і тут толькі зразумеў прычыну—ходзікі сталі і ад гэтага раптоўнага супынку зрабілася так нудна, ніякавата, нібы ад рукацажацьця куцапалага.

Толькі сабраўся Іван Сьцяпанавіч падняцца, каб пайсьці да ходзікаў, як у сенах скрыпнулі дзверы. Нехта ішоў. Чутно было, як нехта стукае лапцямі аб парог, каб абіць грязь.

— Хто-б такі мог, сягонья-ж і дзень не паштовы.

Дзверы адчыніліся і стары селянін ціха, перашуча ўвайшоў у хату і, агледзеўшыся і абцёршы рукавом сьвіткі змочаную дажджом бараду, праказаў у кут:

— Дзень добры! Як жывём, могам?

— Нішто... Што скажаце, дзядзька?

Але дзядзька не сьпяшыў з адказам. Агледзеўшыся, ён сеў на лаве, паклаў поплеч невялічкую кайстру, паглядзеў на тэлеграф, на вісеўшую на сьцяне пялёнку, уздыхнуў трохі.

— З дзіцём?

— А як жа...

— Сын?

— Дачка.

— А ў мяне вась сын. Праўда, вялікі ўжо сын. У Чырвонай арміі служыць. Каб ня сын, мо не давялося-б і да вас забрысьці вась. Але-ж і яго да, каб на яе нарад. Усьсели дажджы гэтыя, найначай уся бульба пагіне. Да яно і яравым—ку-у-ды пагана, павымакае, дальбог, павымакае.

— Што казаць, карысьці мала...

— Мала, дарагі чалавек, мала.. І зарадзіў-жа, прасьці божа, каторы дзень... Тут-бы вась працаваць, дык у поле-ж ня выйсьці, ня выехаць, гуляй—не хачу. Дык гэта я сабе і думаю: дай, думаю, на пошту зайду... А даўно я, прызнацца, ня быў на пошце. Яшчэ пры старым начальніку трапіў неяк, тады вась і дроту гонага ня было тут, гэта гады са два, як правялі...

— Дык мо ў вас, дзядзька, справа якая да мяне ёсьць?

— Справа, кажаце? Ну як-жа-ж яно бяз справы. Пакуль жыве чалавек, датуль і справы ім валаводзіць. Ня было-б яно гэтае справы, ці-ж гэта мне матыцца пад дождж, грязь мясіць, ці што... Справа, мой даражэнькі, справа... Яно можна сказаць—і невялікая справа, ну, але-ж калі нада, дык нада.. А ўся справа ў дудцы, мой голуб.

— Што, што вы кажаце?

— У дудцы, кажу, у дудцы, у самай-жа гэтай дудцы. Пасылку, значыцца, мне трэба сыну паслаць...

А сын у Віцебску, служыць ён там, у Чырвонай арміі, выдаўна толькі і забралі яшчэ. Дык вась. І атрымлівао гэта ад сына ліст. А ў лісьце ён і піша (ды вась і ліст пры мне, тут і адрас яго), каб выслаў яму ў найхутчэйшым часе гэту дудку.

— Якую дудку?

— Да гэтую-ж самую... Бачыш, у клябе там розныя музыкі яны наладжваюць. Дык сын і піша: «жадаю, кажа, і я ў музыках гэтых удзел прымаць, дык вышлі, татка, мой клярнэт, ды толькі ўпакуй яго добра, каб дарогай не пабіўся». Бачыш, сын мой і раней на ігрышчах там ды на вясельлях на дудцы гэтай граў. Дзе ён узяў ле—ня ведаю, але граў нішто. Дык я і прынёс гэтую дудку, вась і запакаваў яе і грошай крыху прыгатаваў, усё як след, трэба вась толькі адаслаць.

Дзядзька разьвязвае кайстру і дастае адтуль чорны, аблезлы футарал з мядзінаю ручкай, перавязаны пяньковай аборткай. Дудка даўно зацікавіла Івана Сьцяпанавіча (сам музыка, толькі вась гармонь на пераезд прадаў), і ён неадрыпліва чакае, пакуль дзядзька разьвязвае тугія пяньковыя вузлы.

— Эге, так адсылаць нельга, гэта-ж непарадак, ці можна-ж пасылку з ручкай. Вунь у правілах сказана, каб упакоўка ня мела аніякіх бугроў,—кажа Іван Сьцяпанавіч, набыўшы ўжо звычай знаходзіць розныя прычэпкі для выаўленьня і падтрыманьня свайго прэстыжу і аўтарытэту.

— А дзе-ж нам ведаць, дык ці адарвеш ручку гэтую—шкода кратаць, да і рэч, папсуеш...

— Ну, ну, як-небудзь зробім, хоць і затрымаюць дзе-небудзь пасылку з-за ўпакоўкі, дык мая будзе віна, а мо' як і абыдзецца...

— Дзядзька перадае скрынку з клярнэтам Івану Сьцяпанавічу і апошні трымае яе асьцярожна абедзьвюма рукамі на каленях, ледзь датыкаючыся пальцамі, нібы ў скрынцы захованы нячуваныя багацьці.

У скрынцы, уклучаная ў сьвежае пахучае сена, ляжыць бліскучая чорная дудка, па ёй блішчасьця, бляшаньня вляпаны—галасы. Іван Сьцяпанавіч асьцярожна дакранаецца да дудкі пальцамі—яна варушыцца. Іван Сьцяпанавіч сумна кажа галавой.

— І гэта называецца—упакоўка.. Сьмех адзін. Ды яна-ж на першай станцыі разаб'ецца. Дык ці можна гэ-эткую рэч, ды, скажам, у сена. Гэта-ж табе ня піла і не сякера якая-небудзь, а му-у-зыкальны інструмант. Му-у-зы-ы-кальны, не абы які.

Пальцы правай рукі неўзаметку дакранаюцца кляпанаў і гэтыя мэталёвыя блішчасьця пласьцінкі мякка

спружыняцца пад націскам рукі. Пальцы пачынаюць перабіраць хутчэй, нібы выбіваюць па думцы які адмысловы матыў, ці складаную песьню.

— Арышка!—не алрываючыся аддудкі заве Іван Сьцяпанавіч.

— Ну, чаго табе там?—чутна з-за перагародкі.

— Хадзі вась сюды, ды хутчэй.

— Чаго я ня бачыла там...

— Да хадзі-ж ты хутчэй. Клярнэт вась пабачыш... Да ведаеш што, там вась у нас у сечках стружкі засталіся недзе, што самавар быў запакаваны—прынясі іх хуценька.

Зьяўляюцца стружкі. Сам Іван Сьцяпанавіч вызваляе з-пад сена клярнэт, пільна абглядае яго з усіх бакоў, мадае кляпаны, заглядае ў дзірку.

— І нішто грае?

— Так, сын добра граў. Ды вы паспрабуйце, чаго там, калі можаце іграць, дык пабачыце.

— Іван Сьцяпанавіч перашуча дзьме, але нічога добрага ня выходзіць.

— Яно-б гучней, гучней крыху...

— Не, на яе трэба здольнасьць мець, я вась на гармоні, дык там для мяне куды прасцей.

— Яно як хто да чаго звычай.

— Іван Сьцяпанавіч сам, сваёю ўласнаю персонай, перакладае клярнэт стружкамі, акуратна ўкладае яго ў скрынку, умінае стружкі і, добра падраўняўшы іх па краях, зачыняе скрынку.

— Ну, а палатно ў вас ёсьць, каб зашыць?

— А як-жа, ёсьцека... Вось жонка памыла кайстрачку, ад сарочки рукаў, толькі і засталася, што зашыць з аднаго боку.

— Ды ці так-жа зашываюць, ці-ж гэта рубец? На першай-жа станцыі затрымаць могуць. Дый такая рэч! Арышка, дай іголку мне. Вось зашывайце так, пачынайце, дзядзька, з гэтага канца. Ды ня так, ах, божа-ж мой, дайце-ж мне. Нічога вы ня зробіце, лепей я сам ужо.

— Дзівак чалавек,—думае дзядзька, але не супярэчыць—ці мала што чалавеку на розум узбрыдае.

Іван Сьцяпанавіч старанна зашывае футарал рукавом ад сарочки, перагрызае нітку і любуецца на сваю працу.

— І ручкі ня відна, да чаго спецыяльна зашыта, і рубец вась які роўны і ня ўскрые ніхто. Да й як іначай—добрая рэч. Любіць акуратнасьць, ты яе паважай, і яна цябе пашануе.

— Дзівак-чалавечка, у першы раз бачу такога начальніка, каб гэта сам ды яшчэ зашываў табе, а мо' так і трэба, ці нам-жа ведаць,—думае дзядзька і дастае з-за пазухі «адрас» і грошы.

Іван Сьцяпанавіч важыць пасылку, добра вылічвае на паперцы грамы, піша пэравод, квіток, урачыста і тучна кладзе пачаці і ўрэшце апакачвае:

— Атрымайце квіток. Сорак сем капеек з вас.

— Дзякаваць богу, а я-ж думаў—болей, аж рубель захапіў з хаты.

— Не, тут як у аптэцы, на сорак сем капеек і ні на поўгроша болей.

— Яно-ж вам ведаць, дый вага-ж у вас спецыяльная.

— Куды там, на волас ня прыбавіш.

Дзядзька бярэцца за кайстру, надзявае шапку.

— Дык дойдзе, кажаце?

— Праз другі дзень будзе ў сына.

— Што вы кажаце? Ну дык усяго-ж вам, дай-жа божа здароўя. Дзівак-чалавечка!—апошнія словы дзядзька думае пра сябе, зачыняючы дзверную плямку.

Пакуль уладзілі пасылку—ужо позьні вечар. Іван Сьцяпанавіч яшчэ раз уважыў пасылку, праверыў подпісы, уважыў яшчэ скрыначку на руках (знатная штука!)—і паклаў яе ў кавенную жалезную скрыню, дзе хаваліся маркі і грошы.

— Каб не ўкралі часам.

І калі лажыўся Іван Сьцяпанавіч на муркі ложка поплец з жонкай, ён адчуваў сябе як ніколі бадзёрым і вяселым. Куды падзелася ўся нядаўняя нуда, самота, і ўсё ўперадзе здаецца ўсьміхалася гэтае весела, гэтае радасна, і ўсё паблісквала, нібы тыя блішчатыя кляпаны.

— Эх, і клярнэт-жа, ну і клярнэцік, мець-бы вась-такі! Падешная штука!

І тады Іван Сьцяпанавіч раптам павярнуўся да жонкі і нечакана пацалаваў яе у самы лоб, пацалаваў ціха, ласкава.

— Арышка! Сярдуюш усё! Кінь! Дай-жа, я-ж цябе яшчэ раз пацалую...

У полі.

Ў полі калышадца сьпелая ніва...

Ў полі кішці ўжо гарачае жніва,

Ў полі і дома—гарачае лета...

Знаю я, знаю ўсё гэта...

Ў полі, пад полымем-коскамі сонца,

Брацьця і сёстры працуюць бясконца:

Цыжка працуюць з зары да зары

Ўсе, як адзін—і малы і стары...

Ў полі цурьом з іх крывава пот

льецца

І дзіўная, сумная песьня нясецца

(А з ёю іх пот, іх жалбы, усё гора)

Нясецца праз горы, праз рэкі й вазёры,

Праз пушчы й балоты, праз сіняе неба,

У хмарах і ветры—усюды нясецца,—

Усюды шукае, як прагнучы хлеба,

Людзко і роднае, братняе сэрца.

* * *

І ў цяжкім вострое, на краі магілы
Знайшоў ён мяне, гэты родны і мілы

Пот-голас працуючых брацьцяў і сёстраў,

Знайшоў аж за сотні і тысячы вёрстаў—

Знайшоў маё сэрца і ўсё, усё прыпомніў

І радасьцьцю, шчасьцем, як вока, на поўніў.

І мне вельмі лёгка, ніякае болі—

Бо-ж я не ў вострое, а дома,—на полі.

Знаю ўсё гэта, завуты няволай...

Знаю, што дома ня буду я болей

(Не перажыць мне турэмнай пакуты,—
Не пакрышыць яе ржавыя пугы)—

Жыва гарачага, шчасця і волі

Мне ўжо ня убачыць ніколі, ніколі,—

Мне, змагару за палешаньне долі,

Вечна працуючай беднае масы,

За вызваленьне яе з-пад няволі

Вечна гультуючай панскае клясы,—

За роўнае жыцьце і працу пад сонцам,
За волю і уладу працоўных бясьбіца...

Годзі!

У песьні я чую: апошняе жыва

Іх—гэтай клясы багатых—на мне;

Што заживуць нашы дзеці шчасліва.

Як мы цяпер толькі ў мроях і сьне...

* * *

Ў полі калышадца сьпелая ніва.

Ў полі кішці ўжо гарачае жніва...

Ў полі гарачая праца, як лета—

Знаю я, знаю ў вострое ўсё гэта...

Аляся Ц.

УВАГА. Гэты верш быў надрукаваны ў адной з беларускіх газэт у Зах. Беларусі і вынікаў канфіскацыю таго нумару, дзе ён бы зьмешчаны.

Мужчына ў акулерах з млынком для кавы.

Гэты артыкул ёсць уласна апавяданне для школьнае моладзі. Мог-бы яе назваць разважаннем пра мастацтва, але апавяданне для школьнае моладзі мне больш пасуе.

Чаму?

Таму, што гэты артыкул мае «мараль». Мараль, якую мелі тыя пабожныя апавяданні соладка памёршага паэта Хрыстофа Шмідта, тыя апавяданні, якія мы ў школе даставалі з бібліятэкі і якія амаль усе былі напісаны натэму: „калі гора найцяжэй, помач бога найбліжэй“. Мелі вокладкі з гнядога палатна, якое блішчала сьвятасцю, і натхнялі нас так, што мы пад іх уплывам мянілі свае жыццёвыя пляны і ўжо не хацелі стацца ані ахвіцэрамі, ані кандуктарамі, але толькі паэтамі або мислянярамі, але пры гэтым слова «паэт» значыла толькі, як «Хрыстоф Шмідт».

Мабыць будзе добра, калі зразу заўважу, што мне ня ўдалося здзейсніць тыя жыццёвыя пляны ці што мне ўдалося здзейсніць іх толькі часткова: унік я запраўды ахвіцэрскае і кандуктарскае кар'еры, але ня стаў Хрыстофам Шмідтам. Не, ня стаў.

А дзеля гэтага мая «мараль» ёсць іншая, чым мараль у апавяданнях напачатку ідэалёгіі часу і таму народнае школы і таму таксама стаўлю мараль не на канец, а на пачатак свае гісторыі.

Мая гісторыя аднак пачынаецца так:

Гэты артыкул зразумее толькі той, хто ведае, што ў дзіцячых гульнях і дзіцячых жаданнях адбываецца цэлая пануючая ідэалёгія часу і што пануючыя думкі таго часу—і тут мы ўжо пры «маралі» нашае гісторыі—ёсць заўсёды думкі пануючае клясы ў гэтым перыядзе.

Пануючая кляса ў Савецкім Саюзе ёсць пралетарыят. Яго ідэалёгія—пануючая ідэалёгія. І гэтая ідэалёгія адбываецца вельмі ярка ў гульнях, жаданнях, думках і словах савецкіх дзяцей.

* * *

У Сакольніках, за горадам ёсць лясная школа. Белая, прыветная будова на краю лесу. Дзеці там амаль што цэлы дзень вонку: у лесе, на сенажаці. Усе трохі слабыя і хваравітыя. Вучыцелька з імі гуляе—дзеці ў сапраўдным сэнсе слова вучацца гулячы.

Размаўляем з вучыцелькай.. Была яна першая, якая залажыла такую лясную школу ў СССР. Уладзімер Ільліч часта бываў тут. Прыглядаўся да працы, цікавіўся дзядзьмі і школаю.

— Хочаце паглядзець школу?

— Хочам.

Вядзе нас у кухню, сталаўку. Паказвае нам школьныя пакоі і спальні. Потым паянкі і лес. Потым—ізноў у школьным будынку свой кабінэт.

— Бачу, што цікавіцеся нашымі абразамі? Мусіць ня ведаеце, што гэта...?

На сьценках вісіць цэлы шэраг «абразоў», нязграбная, дзіцячая мазаніна: жоўты букет, барадаты мужчына з аружжам у руцэ, фабрыка. Яшчэ адзін мужчына—гэты аднак з прыгожымі акулерамі на носе перад трохі незразумелым фонам, які малое комін, потым дракона, а потым яшчэ штось, што выпадае амаль, як млынок для кавы.

— Але ня ведаем...

— Гэта нашыя статыстыкі...

Вучыцелька засмяецца над нашым незразумелым поглядам.

— Статыстыкі?

— Але, статыстыкі. Дзеці самі іх намалявалі. Гэта, уласна, дыяграмы, што тут бачыце?

— Ага, дыяграмы. Добра, але, да лібог, што азначае гэны мужчына ў акулерах з гэтым млынком для кавы, альбо...?

— Пачакайце, пачакайце. Зараз усё вам растлумачу. Вось тут, напрыклад, гэты дзікі мужчына (паказвае на барадатага з аружжам) гэта—злодзей, гэта ўява, якая найчасцей бывае ў страшных снох нашых дзяцей. А гэта (паказвае на букет), гэта кветка, якую найбольш любяць, а тут, гэта фабрыка паказвае сацыяльны асяродак, з якога вышла большасць нашых дзяцей. Апрача гэтага, на кожным вобразе бачыце яшчэ лічбу. Гэтыя лічбы паказваюць, які процант дзяцей прыходзіць з пралетарскага асяродку, альбо любіць яграз гэтую жоўтую кветку, альбо баіцца ў сваіх снох найбольш гэтага злодзея. Разумеце...

— Так, так... але што гэны мужчына з млынком і комінам. Гэта-ж комін, ці так?

— Але, вы ўгадалі: гэта комін, комін электрарні, а гэты дракон—аэра-

плян, а гэты кафэ-млынок—лёгаматыў, а гэны мужчына ў акулерах—інжэнэр, а цэлы гэты вобраз уяўляе самую любімую прафэсію, якую-б выбрала сабе большасць нашых хлапчукоў.

— Так. Гэны млынок для кавы ёсць тады лёгаматыў.

Але словы зьяўляюцца механічна. Думкі ўжо недзе ў другім месцы. Яны нагары, каля тае малой лічбы ў левым куде вобраза... з тоўстае васьмеркі і кульгавае, тонкае сямёркі.

Васемдзсят сем...

Восемдзсят сем процантаў хлапцоў з лясное школы ў Сакольніках хочуча стаць інжэнэрамі, будаваць электрарні, машыны, чыгункі, аэрапланы.

Восемдзсят са ста хлапцоў хочуча стаць інжэнэрамі, а з рэшты трынаццаці толькі пяць хочуча ў войска і аніводзін ня хоча быць паэтам.

Ураа!

Прапаную савецкай уладзе, каб нагарадзіла вобраз у кабінэце вучыцелькі лясное школы ў Сакольніках першай дзяржаўнай прэміяй, таму што вобраз «Мужчына ў акулерах і з млынком для кавы» больш сьвежы, чым „Канцэрт“ Матысса ў Першай Маскоўскай Галерэі Мадэрнісцкага Мастацтва Захаду і сьціплейшы і прыямнейшы, чым «Madonna di Casa d'Alba» Рафаэля ў Ленінградзкім Эрмітажы.

* * *

І для кожнага, хто-б можа падумаў, што толькі вучні з лясное школы ў Сакольніках хочуча быць інжэнэрамі, маю добрую парадку: заедзьце на Каўказ, у Грузію, у заняпалую вёску, якая называецца Мэхэт, і паслухайце, чым баяцца маладыя хлапчукі, стоячы каля аўто, які прыехаў ў вёску Грузінскай вайскавай дарогай і застававіўся перад духанам (каўкаская карчма) Захара Захаравіча.

Паслухайце і пачуеце, як адзін з гэтых хлапчукоў кажа другому:

— Глядзі, аўцыя Закаўтапрамторга, фёрдзяк. Добрая машына, з Амэрыкі.

А другі карапуз на гэта:

— Што гэта Амэрыка. За дзесяць гадоў будзем строіць свае і лепшыя, чым Форд... знаеш.

Кажа гэта і сам падцягвае спадочныя порткі ўверх.

— Так, хлапчыку...

Пераклаў Р. Вольскі.

Пажартаваў.

... А папоўскі двор—на Зосьчынаму раўня. Зосьчын што—хата ў два вакны ды гародня: адна назва толькі. Расьце на градах пырнік ды лябядя. Папоўскі двор—вялікі, прыбраны. Дом чысьценькі, з белымі стаўнямі. Схаваўся ў шыпшыньніку і даўгім-даўгім здаецца...

Праўда, на адной палове ўмясьціўся камсамольскі клюб. Там-жа стаіць небарака-раяль і вясёлыя хлапчукі з ячэйкі часта наярваюць на ім адным пальцам «Кірпічыкі». Але добрую частку ранейшага царкоўнага дому займае сам бацюшка--айцец Мільлян Свадкоўскі. На папоўскім двары вхоўчуць нязлічаныя куры, перавальваюцца з боку на бок жырныя вуткі і, ўзьняўшы галовы, з гонарам прахаджаюцца адкормленыя гусакі. Любіць паесці бацюшка—і жывёліну ды птушыну любіць... Ён і сам падобны да нейкае рыжае жывёлы—з барадою ўва ўсе бакі, даўжэзнай капой валосся і заплыўшымі, маленькімі гувікамі вачэй.

На гаспадарцы сам айцец Мільлян мала прадуе. Браценік яго недзе ў Харкаве служыць—кіраўніком прыватнае канторы. Бязьдэтны таксама. Вялікім чалавекам ён там. Калі-ні-калі перападае і бацюшку... Вось толькі пападзды хварэе ўсё. Вадзянка, кажуць...

Мыць бялізну ды падлогу прыходзе да Свадкоўскіх Зоська Шылжава—дачка школьнага вяртаўніка Міколы, што памёр на радаўніцу. Зосьцы прыходзіцца цяперака адной зарабляць і на сябе і на старую маці. Зоська яшчэ зусім маладая: ад паправа—семнацятых гадоў пабег... А школу скончыла. Прыходзячай служыць у пала трэці месяц. І кожнага разу, як трэба Зосьцы ісьці да яго—агідны маток да глоткі падкатваецца і самой робіцца мутарна-мутарна. Бо пры паглядзе на Зоську—блішчаць сальныя вочкі баці і ў голасе яго адчуваецца млявае дрыжэньне, ад якога Зосьчын твар запальваецца чырванню несьведомага абурьняна:

— Што яму трэба?!...

— Ён ты яе... Ды ты, Зоська, хутка прыгажэй за ўсіх дзяўчат у нас будзеш!.. Хе-хе-хе! І пожкі, волай боскаю, нішто сабе, поўненькія, і з фігуркі, значыць. Хе-хе!.. Старасьць—ня радасьць... А вялікі грэх!

— Кіньце, бацюшка! Што гэта вы...

— Ну, ну... Нічога!.. Красунечка... Хе-хе!..

І збрадлівыя вочы айца Мільяна так і ўпіваюцца.

... У Зоські Шылкавай каханкам—слабадзкі падпасак Сяргей. На чыгуцы ён цяпер.

Як ішоў Сяргей на працу—за васьмнаццаць вёрст ажно да Зоські завярнуў.

— Жарты--жартамі,--гаворыць,--а вось грошы зараблю--і пажэнімся.. Купім каняку якога, лугу заарандуем...

Тады Зосьцы было і дзіўна і так прыемна слухаць яго смельця, як здавалася, словы.

— Ці ня рана, Сяргей?.. Неяк яно.. Нязвычайна!

— Чаго рана? Дурненькая мая!..

...Наліваліся ў садок яблыкі. Ночы былі м'ясныя, цяжкія. З поля звозілі апошнія снапы. Стаяў у каліным паветры пах гарэлага лесу і каланіцы. Грыбы пайшлі.

Перад золакам на самотным іржышчы скуголіў заіць. Журботна і аднастайна...

Казалі бабы:

— Не к дабру...

А здарылася ўвечары. Вокны ў папоўскім доме былі, нават, расчынены. У пакоі прыехаўшая ў Асавец на гасьцяваньне папова пляменьніца голасна, з пачуцьцём, сыпявала:

— «Все прошло как сон... спеша-а»...

Зоська толькі што зьяяла з паркану сохшую бялізну і з вузлом за плячыма ішла па садзе міма альтанкі, павітай дзікім вінаградом. На раце ў любоўным замілаваньні кугакалі нязлічаныя кураны. Гукала Курашэўніна Лёкса свайго гультая-сына:

— Васі-іль... А Васі-ль! Каб табе пазатлала... Уто-пішся... Хадзі хутчэй!..

Раптам з альтанкі—поп.

— Зоська!.. Заходзь на хвіліну... Паглядзі-ка, што тут... Харакство... Хе-хе!..

— Ну, во... Скінь вузел...

Зараз Зоська памятае, як бачыла скрывелы твар бацюшкі, памятае, як ударыла левай рукою кудысьці пад вока яму, але не дапамагло гэта...

... У залі акруговага суду, дзе судзілі Свадкоўскага Мільяна, «служителя церковного культа», за згвалтаваньне дзяўчыны прысутнічала многа сялян з Асаўча. Быў і Сяргей-падпасак, і хворая маці Зоські.

ЗВАРОТ.

Вечер все з усходу—суровы такі.

Тонка стогнуць і гнуцца на дол хмызьнякі—

Я шагаю ў палоне ліпнёвай красы, пад маёю нагой верас суха шуршыць; і ядловец, відаць, зацікавіўся мной, дык калючкамі шэпча: „спыніся, пастой!..“

На балоце дзьве чаплі—іх дзьобы, як кроў;

прывітаньне ім шлю я стамлёнай рукой:

разгарнуліся крыльлі, ўзьляцелі ў дваіх,

нечаканы прывет мой спужаў, мабыць, іх...

Вечер все з усходу, ды з нашых расьлін

пыльцу хмарай трасе, каб буйней парасьлі,

каб і жыта гуло і хістаўся ячмень, як вялося даўней—без направак ды зьмен.

А за лесам красуе канаючы дзень—разам з ветрам і вечар з усходу прыдзе.

Лёг туман у тры столкі на рэчку, на луг;

чутна—ў вёску каровы зганяе пастух;

чутна—недзе каса зазвінела аб плот—гэта людзі ідуць з сенажацяў, з балот,

раніцою з сабой хлеба ў торбу ўзялі, а назад прывісяці на руках мазалі...

Заўтра раненька-рана пайду з імі я...

Добры дзень, добры вечар, краіна мая!..

Ліпень 1928 г.

Прыгаворам большасьць сялян здаволілася. Толькі Сяргей рыпнуў зубамі.

— Шэсьць год за такую справу—мала... Дзесяць бы яму, гаду! Ну, ды нішто...

... І цяпер на адной палове калішняга царкоўнага дому, што саромліва хавае белыя стаўні ў шыпшыньніку—камсамольскі клюб, а на другой, папоўскай,—сельсавет...

АНДРІЙ ПАНІВ.

Днепрабуд.

Жалезным крокам дні імцаца
Па-над бунтарскім нашым краем.
Сьвяткуе перамогу прада,
Вянок з машын яму сплятае.

Там, дзе лугоў спакой адвечны,
Нябачаны зазьве дзень
Дняпро Украйну шумнаецца
Да зоркай славы павядзе.

Як цёпла жыць усім нам будзе
Ад холаду магутных вод,
Калі бэтаны Днепрабуду
Рачное сэрца пусьцяць ў ход.

Як хараство скрозь забуае,
Пальцеца нячувалы сьпеў—
Як пройдуць паміж сёл трамвай,
Завод бяз дыму загудзе.

І глыб сваю зямлі расчыніць
І збажыну дасьць ціхі стэп
Пустэчы дзікае краіна
Электрыкаю прарасьце.

Плугі бяз трактараў, машыны
Пачнуць ў Украйне карагод,
Парогі Днеправы прайдзю
Трансатлантачны параход.

Ідуць угрунь гады дзіўныя
Віюць вянок жывых паэм.
Дняпровы глыбіні вямьы
Мы сёння з працаю ськуем.

З украінскае

А. Лясны.

„Хвоі шумяць“.

Выехала ў Гомель выдмачная група для здымкаў фільмы «Хвоі шумяць» (Атаман Аса) па сцэнарыю Вольнага і Дзяржавіна.

Фільм будзе здымацца ў гор. Гомелі.

Гомельскі палац б. графа Паскевіча-Эрыванскага, князя Варшаўскага, ня горшы за тры палацы, якія знаходзяцца пад Ленінградам і якія да гэтага часу выкарыстоўваліся для здымкаў некаторых нашых фільмаў. Палац, парк, Сож, выспа «Мельнікаў Луг», лясы, усе суседнія беларускія вёскі—сярод іх будзе зроблена фільма «Хвоі шумяць».

Змест фільмы: гэроіна паўстаўшай Беларусі ў барацьбе за волю, рэвалюцыйная рамантыка нашага нядаўняга мінулага. Фільма будзе зроблена ў разрэзе прыгодніцкім. У фільме будуць здымацца некалькі беларускіх артыстаў (БАТ—і і БАТ—2).

Рэжысэр фільмы б. рэжысэр „Межрабпом Русь“ тав. Л. М. Малчану.

„НАШ ТЭАТР“.

Беларускі самадзейны драматычны гурток.

Справа Беларускага тэатру расьце і разгортваецца. Побач з будаўніцтвам дзяржаўных беларускіх тэатраў пачынае разьвівацца грамадзкая ініцыятыва, якая на Украйне дала ўжо значныя вынікі (там стварылася каля 15 так званых рабсельтэатраў). Так, у Менску прадуе зараз пад кіраўніцтвам Міколы Красінскага самадзейны драматычны гурток, які ўзяў на сябе назву «Наш Тэатр».

Гурток гэты заснаваўся з беспрацоўнае моладзі яшчэ ў 1927 годзе, калі ў чэрвені месяцы яны паладзілі выезд у Прылукі, паставіўшы там два паказы. Пасьля гэтага гурток пачаў больш-менш сыстэматычна выступаць у менскіх клюбах, маючы ў сваім рэпертуары занадта ўжо добра вядомыя беларускія п'есы («Паўлінка», «Суд», «Манька», «Чортава кузня», «Як яны жаніліся»).

Выступленьні гэтыя хаця-ж і мелі посьпех (доказы таго, наколькі вырасла ў шырокіх гушчах зацікаўленасьць беларускім паказам), але ў сярэдням гуртка было куды больш шчырага жаданьня прадаваць, чымся акторскага ўменьня.

Справа змянілася, калі на дапамогу гуртку прышоў, у студзені 1928 г., Мікола Красінскі і запрошаныя ім акторы БДТ2: Саньнікаў, Маўчанаў, Чайкоўскі і Стэльмах.

Пераканаўшыся ў тым, што гурток складзецца з аднае справе і здольнае моладзі, яны распачалі з гуртком творэчычныя і практычныя заняткі. У выніку заўзятае працы на працягу пасьці месяцаў, якой захапіліся і малодыя кіраўнікі-рэжысэры і яшчэ больш малодшыя вучні, гурток атрымаў элемэнтарныя веды ў галіне мастацкага ўмцатва і падрыхтаваў наступныя п'есы: «Пашыліся ў дурні»—пастаноўка актора БДТ2 П. Маўчанава: ня глядзячы на пачэсную ўжо старасьць і пэўную адсталасьць ад сучаснасьці, «заслужаная» на Беларусі ўкраінская камедыя пададзена пастаноўшчыкам вельмі дынамічна і таму з посьпехам ідзе праз увесь час у менскіх клюбах; «Босья на вогнішчы», спроба калектыўнае дэкламацыі—пастаноўка актора БДТ2 С. Стэльмаха—гэта запраўды новая і вельмі цікавая сцэнічная спроба: ужыўшы мінімум сцэнічных эфэктаў, пастаноўшчык дабіўся таго, што іспрад глядачом мімаволі ўстаюць адзін за другім

малюнкі гістарычных падзей на Беларусі, пачынаючы ад імперыялістычнай вайны і канчаючы перамогай Кастрычнікавае рэвалюцыі. Трэба думаць, што гэтую пастаноўку з цікавасьцю прагледзяць ва ўсіх менскіх клюбах, а ў першую чаргу пажадана паказаць яе школьнай моладзі. Урэшце падрыхтаваны драматычны абразок з жыцьця рэвалюцыянераў-латышоў «Пірт з воўчага логу» Я. Райніса. Пераклад Бываеўскага. Пастаноўка С. Стэльмаха.

У пачатку жніўня гурток быў зарэгістраваны ў Паркамасьветы.

Зараз гурток мае дзьве новыя пастаноўкі: «На стыку», у 5 дз., Ц. Гартнага (пастаноўка Ф. Ждановіча) і «Будні», кам. у 3 дз., перар. з украінскае мовы І. Гурскага (пастаноўка актора БДТ М. Ільлінскага).

Якія мэты ставіць перад сабой гурток? Не далей як на апошнім агульным сходзе гурток прыняў аднагалосна наступную пастанову: а) абслужыць шырокія гушчы рабочых і сялян шляхам пастаноўкі паказаў у рабочых клюбах, у райённых гарадох і ў мястэчках; б) абслужыць школьную і рабочую моладзь шляхам сыстэматычнае пастаноўкі равінікаў; в) лічыць сваім грамадзкім абавязкам сыстэматычна абслугоўваць Чырвоную армію.

Што да рэпертуару, дык у гэтым пытаньні гурток, ня маючы за сваімі плячыма ніякае старога спадчыны, ці пэўных традыцый, рашуча стаў на шлях дабору п'ес, якія-б былі сугучны нашаму часу.

Адбіць гэроіку рэвалюцыі, а з другога боку паказаць сучаснае жыцьцё, як яно ёсьць.

Заняткі ў гуртку адбываюцца штодня. Рады адзначыць, што, апроч збораў за паказы, гурток ніякае іншае грашовае дапамогі ня мае, ды і гэтыя грошы сябры гуртка цалком аддаюць на афармленьне п'ес, працуючы пакуль што без усялякае ўзнагароды. За мінулы вім і за лета гурток даў 56 паказаў.

Можна спадзявацца, што настойная праца дасьць карысныя вынікі, і з часам мы будзем мець яшчэ адзін тэатр, з ідэалёгічна вытрыманым рэпертуарам, які можна будзе накіроўваць на абслугоўваньне нашых гарадоў, куды ня могуць паехаць нашыя дзяржаўныя тэатры (Мозыр, Слуцак, Полацак, Рагачоў, Ветка) і ў мястэчкі.

Трэба толькі падтрымаць добры пачатак і маральна і матар'яльна.

БІБЛІОГРАФІЯ І КРЫТЫКА.

Пра аповесці Гародні.

(Намацкі).

У 1925 годзе ў часопісі «Полымя» з'явілася аповесць Алеся Гародні «На крэсах»^{*}).

Амаль што праз тры гады—у № 1 «Росквіту» надрукована другая яго аповесць «Варта на Рэйне».

Дзве памянёныя рэчы зацікавілі беларускага чытача сваёю асаблівай сьвежасцю і навізнай. Некаторыя пачынаючыя малодыя аўтары (Юр. Лявонны, Янка Відук, Рыгор Казак ды інш.) бяруць ужо ад Гародні шмат. Аб гэтым сьведчаць іх творы.

Калі вы адчыняеце аповесць Гародні «На крэсах», дык у вочы відаецца асаблівае разьмеркаваньне радкоў. Адзіа чалавек пытаўся: гэта тэзісы, ці што? Можна і тэзісы, але тэзісы патрабуючыя большай «прэсоўкі». Калі ж закончаны і апрацаваны твор—пачатка таксама не хапае. Папершае. Сужэт: «ясная справа»—змаганьне польскага ўраду з жыхарамі Зах. Беларусі, жыцьцё беларусоў «на крэсах»... Сужэт самы звычайны. Асаблівай глыбіні няма. Падругое. Тыпізацыя ў аповесці настолькі слабая, што спачатку цяжка зразумець думку тых ці іншых дзеючых асоб. Аб галоўным персанажы—Марыльцы мала чаго сказана, акрамя таго, што яна прыгожая, вельмі шчырая і што яна нават... наіўная. Няма навазу эмацыянальнага жыцьця гэтай дзяўчыны. Зусім псыхалёгічна не апраўдваецца яе вар'яцтва.

Тып жандара, напрыклад, Янэка Глямбоўскага, акрамя сваёй схэматызацыі, яшчэ і няжыцьцёвы.

Гародня піша:

„Жандар Янэк Глямбоўскі быў-такі ня дрэнны чалавек.

Сумленны хлопец.

Жандарскіх традыцый ня ведаў яшчэ. Толькі два тыдні таму назад пачалася яго службовая кар'ера»^{*}).

Дык вось чаму ён такі сумленны? Вось чаму ён «загібае» гэткія «прыгожыя» словы «пра суд», «пра справядлівасьць», «пра бога», «пра вінаватых», «пра праўду і крыўду»?...

Гэта ня довад.

Наўжо ўжо жыхары Зах. Беларусі ня ведаюць пра «службовыя кар'еры» жандараў? Мне здаецца, што Янэк Глямбоўскі ведаў, на што ідзе, калі браўся за «кар'еру» жандара... Потым яшчэ ў аповесці зьяўляецца «пан Міхась Гарбаты»—шпіз польскай ахраны.

І вось толькі «трагічны» канчатак Глямбоўскага і Гарбатага дае ключ да некаторага разьвязваньня справы. Проста Алеся Гародні захацелася ўвесці ў аповесць элемент прыгодніцтва, што не апраўдваецца заданьнем аповесці. Гэта атрымліваецца слаба і надумана.

Аповесць «Варта на Рэйне»—(эпопея, ці што?)—гэта фіксацыя, праўда, ня зусім точных, некаторых здарэньняў імперыялістычнай бойкі. На фоне гэтых псеўда-фактаў—звычайны і непатрэбны ў аповесці чалавек—Альфрэд Кляйн. Трошачкі толькі ён хворы. У яго прыпадкі галюцынацыі кожную хвіліну...

Жаночы тып аповесці—Грэтхэн не далёка стаіць ад схэмы, але больш сапраўдны, чымся тып Марылькі.

Трохі аб стылю, як аб самым цікавым.

Аб «Варце на Рэйне».

Аповесць падзелена на разьдзелы, якія ў сваю чаргу падзяляюцца на шмат частачак. Шматкроп'яў болей чымся слоў... Сказ пабудован самым прымітыўным спосабам. Нават вобразы ў падачы гэткімі сказамаі губляюць

сваю вартасьць. Сказ у Гародні сухі, ляканічны, кароткі. Карціна падаецца дзвумя-трыма рысамі. Некаторыя разы гэта Гародні ўдаецца. Але сама па сабе гэткая абмалеўка хутка губіць цікавасьць, хутка выклікае паўтарэньні, штамп.

Добрыя ў Гародні апісаньні вуліцы, натоўпу, некаторыя баталічныя сцэны. Асабліва баталічныя. Яны вельмі дынамічныя. Меркаваньні прыводзяць да выніку:

З аднаго боку ляканічнасьць, схэма, недаказанасьць мастацкі не апраўдваецца, з другога боку—гэта вельмі цікавыя эксперымэнты.

Але толькі эксперымэнты.

Аўтар імкнецца ў найменшай колькасці радкоў даць найбольшую колькасць аўтарскага матар'ялу. Адсюль вось і ідуць схэма, тэзіс, недаказанасьць.

У Гародні, наогул, цікавы прыём—гэта ўжываньне «рэклямнага» стылю. Адсюль імат «гучных», «крычашчых», «звонкіх», «пустых» слоў. Адсюль схэматызм. У паасобных выпадках гэта напэўна вышла-б добра і выразна. Вялікую рэч эксперымэнтамі не напішаш. Адсюль—пазіханьне пры чытанні аповесці.

Аналёгічная-ж у «На крэсах».

Алеся Гародня далёкі ад футурызма. Нават ад Леф'а. У «Літ.-маст. Камуне» ён быў выпадкова, як выпадкова была і сама «Камуна». Леф у грунце сваім супроць белетрыстыкі,—ён яе не мае зусім. Леф за факт. А ў Гародні ён падуляў троху. Алеся Гародня бярэ ад Леф'а кароткі сказ і рэклямнасьць. Але б'е ўсё лефаўскае сваёй тэндэнцыяй да мастацкага, празаічнага твору.

Барыс Мікуліч.

^{*}) Асобным выд. у 1927 г. выд. Ц. Б. «Маладзьяк».

^{*}) „На крэсах“, стар. 46.

Небясьпечныя крокі.

М. Лужанін. Крокі. Паэзіі. Дзяржаўнае Выдавецтва Беларусі. Менск 1928 Ст. 74. Цана 45 кап.

З нейкаю цёплай радасцю спатыкаем мы кожнае новае імя ў нашай літаратуры. Першы зборнік маладога паэта—гэта яшчэ адна цаглінка ў мацнеючы мур нашай літаратуры, гэта яшчэ адзін—няхай сабе і слабы—голос у агульнай гармоніі росквіту нашай народжанай культуры.

На нашым малодшым літаратурным пакаленьні ляжыць нябачная цяжэць—

гэта адбітак рамантыкі першых гадоў вялікай рэвалюцыі, гэта водгук на звонкія рытмы сучаснага будаўніцтва, гэта смелая спроба заглянуць у нашу будучыну. У гэтай творчасці мы можам прасачыць, чым жыве і дыша сучасная пралетарская моладзь:

— Ганка сочыць, як бегаюць доўгія сьцені,

а Алеся за газету схаватца пасьпеў.
Раскажы ты яму, калі ласка, пра
Леніна,
разтлумач апазіцыю і ЁсеПН.

Так піша малады пачынаючы паэта М. Лужанін.

— Крыху наіўна,—скажа чытач.—Надумана. Каму гэта з нашых сучасных дзяцей, якія перажылі пэрыяд пэшага вандраваньня пад сталом, трэба расказваць пра іх любімага гэроя, пра чалавека, імя якога сто [разоў] абегла ўсю зямную кулю?

Хай сабе наіўна. Хай сабе надумана. Але-ж пісалася гэта, бязмоўна, шчыра. М. Лужанін, наколькі яму дазваляла яго невялікая творчая прак-

тыка, пастараўся даць абразкі з жыцця бяспрытульных. Паколькі ён мог — ён сваю задачу выканаў. Чалавек, знаёмы з даволі багатаю ў нас літаратураю пра бяспрытульных дзяцей, адразу знойдзе ў гэтым цыклі вершаў М. Лужаніна цэлы шэраг знаёмых рысак. З боку гукавага, напрыклад, Лужаніну ўдалося ўлавіць сапраўдны тон бязвыхаднай горкай тугі пакрыўджанага доўлай дзяціці:

— Тата!
— Та-а-а-тачка!..
— Хлеба!
— Ка-ва-а-алачка!..

А бацькі аддавалі жыццё за дара, за якоесь чужое і дзікае імя. Вось чаму, аніяк не палчыць зара бяспрытульных касцей на радзімай краіне.

Дзеці — кветкі жыцця. Дзеці прадлетарыяту — гэта будучына зямлі. І таму асабліваю шчырасцю гучаць заключныя словы маладога паэты:

Гэтым заранкам галоў не скасілі,
гэтым заранкам схіліўся сусвет!
Шлях саступі светла-сонечнай сіле
Друг! Грамадзянін! Паэт!

У М. Лужаніна, як у пачынаючага паэты спатыкаюцца, бязумоўна, часамі малапраўданыя вобразы. Гэта тлумачыцца, бязумоўна, моладасьцю паэты: у будучыне ён мабыць ня будзе ўжо пісаць так, як ва ўступным вершы:

... А Беларусь узняла ўтомленыя
рукі,
цяпер яе шляхоў не скрыжавіць... (?)
Зашастаў серп, чучён кавадлаў рукат,

ідуць дзяліць вясельны каравай.
Грабёжніцтва нейкае — ды і толькі.

Дэсятая гадавіна Кастрычніка наводзіць М. Лужаніна на «грустныя размышлення»:

Напісан закон: усялякай хадзе
аднойчы прысуджана быць і пагаснуць

і далей:

... Штодзённа пужлівая здань хараства
выходзіць павольна з-за белых балісаў.

Выходзіць у водгульлі сьпеваў другіх —
кратыць цішынёю парваная струпа;
і ў песьнях — адзінка ня нашай тугі,

і погляд вачэй пайнакшаму сумны.
У кроках — крыжнецца сёньнешні боль,
на вуснах яе — за наступнае боязьня..

Ня юбілейны настрой быў у М. Лужаніна, калі ён пісаў гэты верш. Таму пад канец з уласціваю яго ўзросту лёгкадумасцю прышпіліў ён да

кастрычнікавай гадавіны больш інтымны і прывычны матыў:

І ночы праносяць акволены чад,
і дні акрываюцца стомленым хмелем —
імкнёмся кахаць і кахаем дзяўчат,
а роднай краіны кахаць ня умеем.

Бадай што яно і так: прынамсі мы ніяк не маглі ўлавіць хаця-б аддалёную сувязь паміж такімі матывамі, як сёнешні боль, дэсятая гадавіна рэвалюцыі, каханьнем да дзяўчат і «акволеным (?) чадам» — «темна вода во облацех».

Даволі цікаваю зьяўляецца гутарка М. Лужаніна з «шэрымі гусямі» ў вершы «Новагодняе». Гусі падводзяць сваёасабліваю філэзофію пад сучаснае будаўніцтва на вёсцы і кажучь:

... «мы цяпер чужыя!
У краіне больш няма балот...
Дык сьпяшаймася на ростані другія.
дзе спаткаюць радасьцю наш лёт».

Гусі адлятаюць, устае зара —

І пад ружавую гэту зару
з розных старонак далёкіх,
ў братнім вітаньні сышліся пяць
рук

з мэты адзінай сутокай.

У гэтых пяці руках мабыць увесь сакрэт і захаваны, бо ў далейшым сымболіка застаецца такою самаю туманнаю:

Новы і моцны пакладзены мур.
Радасьці гэтай ня скволіць! (?)
Толькі й казалі адзін аднаму
словы: таварыш і воля!

Наогул — «довольно слов — не надо продолжать».

У вершы «газэце «Савецкая Беларусь» М. Лужанін яшчэ раз напамінае нам тыя жудасныя часы, калі —

— косы русыя дзяўчат
тапталі нашы супарты.

Цыкл вершаў «Трактар» навяяны сучасным курсам нашай сельскай гаспадаркі. На іх мы ня будзем спыняцца, бо гэтыя вершы нічым не адрозніваюцца ад вершаў многіх іншых паэтаў на гэтую самую тэму: «трактарызация» ў нашай паэзіі прайшла ўжо даўно.

Другая палова зборніку занята вершамі таго аднастайнага характару, якім вызначаецца паважная частка творчасці бадай усіх нашых маладых паэтаў. У гэтых вершах пераважаюць звычайна зрокавыя вобразы, зьвязаныя з сонцам, з вясною, з небам, з туманам ды іншымі маларэальнымі рэчамі — кампазыцыя гэтых вершаў вагадуе кампазыцыю некаторых імажыністаў, як Шэршэневіч, ды іншыя: вобразы самі па сабе, верш сам па сабе, сэнс

сам па сабе і г. д. Возьмем прыклад з М. Лужаніна:

Гаварылі: на сонцы ёсьць плямы, —
(я-б хацеў паляцець і пабачыць)
на паўдні кучаравыя пальмы
за сасонкі гамоняць іначай.

Як бачым, першая і другая паловы гэтай штрафы зьяўляюцца зусім незалежнымі адна ад адной: іх можна з спакойным сумленьнем пераставіць — будзе тое самае. Другая штраф таксама праўдліва незалежніцкія тэндэнцы:

І што песьні ня гэтак рунеюць —
залатымі званочкамі струн,
а вятры ў асмугледых завяхах
заклікаюць над полем зару.
А я сам для другіх валадуга
і нясталы зусім чалавек,
што любіў пад туманістым лугам
сустракаць роснай рэніцы цьвет, —
і г. д.

Гэта — беспрадметная лірыка, якая ад Ясеніных прасачылася ў беларускую літаратуру праз апалёгэтаў беларускай «есенішчыны», як Пушча, Жылка ды іншыя. Гэтая беспрадметная лірыка, сацыяльна чужая беларускай літаратуры ў яе сучасным шляху ў апошні час пачынае апаноўваць творчасць нашых маладзейшых паэтаў у «ебяспечных разьмерах. Буды лепей было-б таму самаму Лужаніну накіраваць энэргію, патрачаную на тасаваньне замусоленых ужо многімі вобразаў на лепшую і больш арыгінальную распрацоўку больш канкрэтных і цікавых тэм: гэта было-б спасеньнем і для чытача, тонучага ў моры залатаструнных «паэа» і для самога пісьменьніка, які навучыўся-б уладаць сапраўды жывым матар'ялам. Над гэтым трэба задумацца многім, бо гэтак зьявіцца накідае вялікую цень на тое цёплае пачуцьцё, з якім мы спатыкаем кожную новую кніжку, кожнага новага паэту.

Адносна стылю і мовы Лужаніна мы ня можам сказаць нічога такога, што не характарызавала-б творчасць многіх іншых маладых паэтаў. Усё-ж ткі мы паралі-б Лужаніну ўзбагачаць свой лексікон не стварэньнем такіх недарэчных, надуманых словаў, як «скволіць», «цвятлівісты» і г. д. Трэба адмаўляцца ўжо і ад заезджаных «беляў», «гоманаў», «пялёсткаў». Наша мова не такая бедная і яе багацьце далёка гэтымі словамі не абмяжоўваецца. Трэба прытрымлівацца і нормаў элементарнай пісьменнасці: напрыклад, мы піколі лшчэ ня чулі, каб слова «паэзія» ў беларускай мове мела мвожны лік, як гэта мы спатыкаем у назьве зборніку.

Тодар Глыбоцкі.